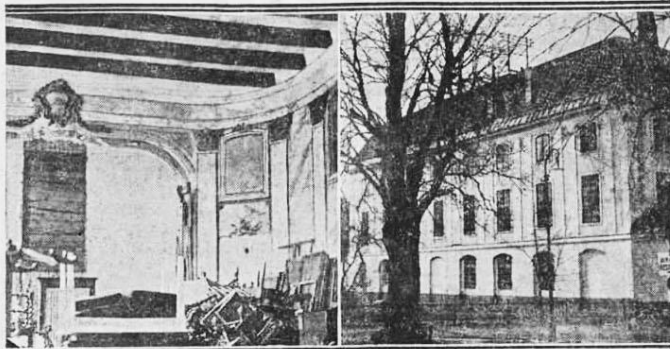

Gustaf III:s-teater vid Ulriksdals slott.

En interiör av Ulriksdalsteatern mot den igensatta scenöppningen samt en exteriör av den s. k. Confidencen, där teatern är inrymd.

**Confidencen
bortglömt
kulturminne.**

**Vackert rokokorum
med gustaviansk
brytning.**

BEVARAD DEKOR.

Dr. Agne Beijer.

Drottningholms teater, som efter restaureringen för några år sedan och genom det i samband därmed inrättade teatermuseet framträtt som ett av de ur många synpunkter intressantaste minnena från Gustaf III:s dagar, synes, om den ekonomiska frigan på något sätt kan ordnas, ha utsikter att få ett synnerligen värdefullt komplement. Det var nämligen inte bara på Drottningholm och Gripenholm som kung Gustaf oftrade åt Thalia. Även på Ulriksdal hade han byggt henne ett tempel, vilket kanake för många är en nyhet.

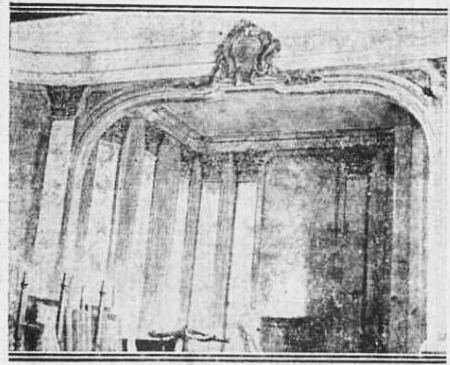
Teatern på Ulriksdal är inrymd i den s. k. Confidencen, en stenbyggnad som ligger invid stora allén och mitt emot värdshuset, alltså strax innanför ingången till parken. Från en liten förstuga innanför huvudentrén kommer man direkt in i salongen, ett vackert format rum av fin karaktär.

Drottningholms teatermuseums intendent, dr. Agne Beijer, som på föregående gjorde ett besök där ute, framhåller vid ett samtal med en av Dagens Nyheters medarbetare att interiören i vissa avseenden påminner om den väl bibehållna teatern i slottet Laxenburg intill Wien, med vilken också Drottningholmsteatern kan sägas äga en del släktskap. Det är särskilt den målade dekorationen och blindfönstren på ena långväggen som motivera en jämförelse mellan teatern i Confidencen och slottsteatern på Laxenburg.

Rätt starka sannolikhetsskäl tala för, anser dr. Beijer, att Ulriksdalsteatern skapats av samme man som byggt teatern på Drottningholm, alltså Carl Fredrik Adelcrantz. Askådrummet har övervägande rokokokaraktär, även om den gustavianska stilen fått sätta sin prägel på flera detaljer. Dekorationen, som visserligen är ganska illa medfaren, men dock bär tillika en

Forts. å sista sidan.

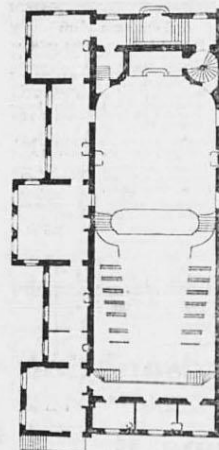
Gustaf III:s-teater vid Ulriksdals slott.

Interiör från Ulriksdalsteatern mot ingången.

Forts. fr. sid. 1.

allt väsentligt trogen restaurering, utgöres av målade pilastrar och listverk, i tidens stil inramade dörröverstycken m. m. Det originellaste torde vara de redan ommänskade blindfönstren. De äro målade som pendanger till ytterväggens fönster, vilka nu äro tre,

Plan av teatern, enligt uppmättningsritning från 1783. Salongen i nedre delen av bilden, scenen i den övre.

men ursprungligen torde varit endast två med det mittersta blint. Detta framgår av en uppmättningsritning från 1783, vilken förvaras i Kungliga biblioteket. En skiss av scenöppningens omräkning som byggnadsstyrelsen har i sin värd, bör kunna ge värdefull ledning vid en eventuell restaurering.

Dr. Beijer, vilkens Ulriksdalsvisit nu

närmast stod i samband med en blivande publikation om teatern på Drottningholm, framhåller att det ur kulturhistorisk liksom teaterhistorisk synpunkt sivetvis är ett önskemål att få Ulriksdalsteatern, i den mån det är möjligt, återställt i sitt ursprungliga skick. Beträffande askådrummet, som för närvarande är fyllt av prins Gustaf Adolfs möbler för Haga och inte torde bli befriat från dessa förrän till hösten, synes en restaureringsuppdrag kunna lösas med gott resultat. Vårre är det ställt med scenrummet, som även apterats till magasin och därvid utsatts för en betydligt hårdhäntare behandling. I salongen gällde närmast att ta bort en stor öppen spis som Carl XV lit sätta dit när han här hade sin "jaktstul", och likaså plocka bort jaktalsinredningens obligatoriska tuktjälkar samt vidare frigöra scenöppningen, som nu är igenmurad. Sannolikt har det på sidorna om denna också funnits ett par dörrar in till scenen.

Någon exakt datering av teaterns tillkomst låter sig för närvarande inte göra, säger dr. Beijer. Arkivmaterialet är över huvud taget mycket litet. Att det spelades teater på Ulriksdal från och med år 1733 är emellertid fastslaget, alltså under den tid då Lovisa Ulrika residerade där. Det var den av henne inkallade franska teatertruppen som stod för invigningsprogrammet. Repertoaren har man för övrigt ganska god kunskap om genom bevarade handlingar. Huruvida den inredning som ännu till stora delar finns i behåll härtammar från teaterns första år är för närvarande ovisst, men stiltistoriskt sett har man goda skäl att gissa på 1730-talet eller möjligen något årtionde senare. Prins Carl berättar i ett brev, daterat Ulriksdal den 4 april 1768, att "min broder har litet lredat en mycket vacker teater, som ehuru liten innehåller flera maskinerier än den stora i staden". Uttrycket "litt inredt" kan möjligen betyda att Gustaf III nyinrett den redan, som nämnts, 1733 använda teatern. Och nära till hands ligger ju under sådana förhållanden att samtidigt nya scenanordningar installerats, av brevet att döma tydligen distanserande Bollhus-teaterns tekniska utrustning.

Se.

Den tidigaste tidningsartikeln om Confidencen, i DN 23 april 1932, där Agne Beijer medverkar.

Bilder från artikeln om Confidencen i SvD 1956. Ragnar Jonsson och Gösta Hansson inspekterar en teaterkrona som de funnit "bland bråten".

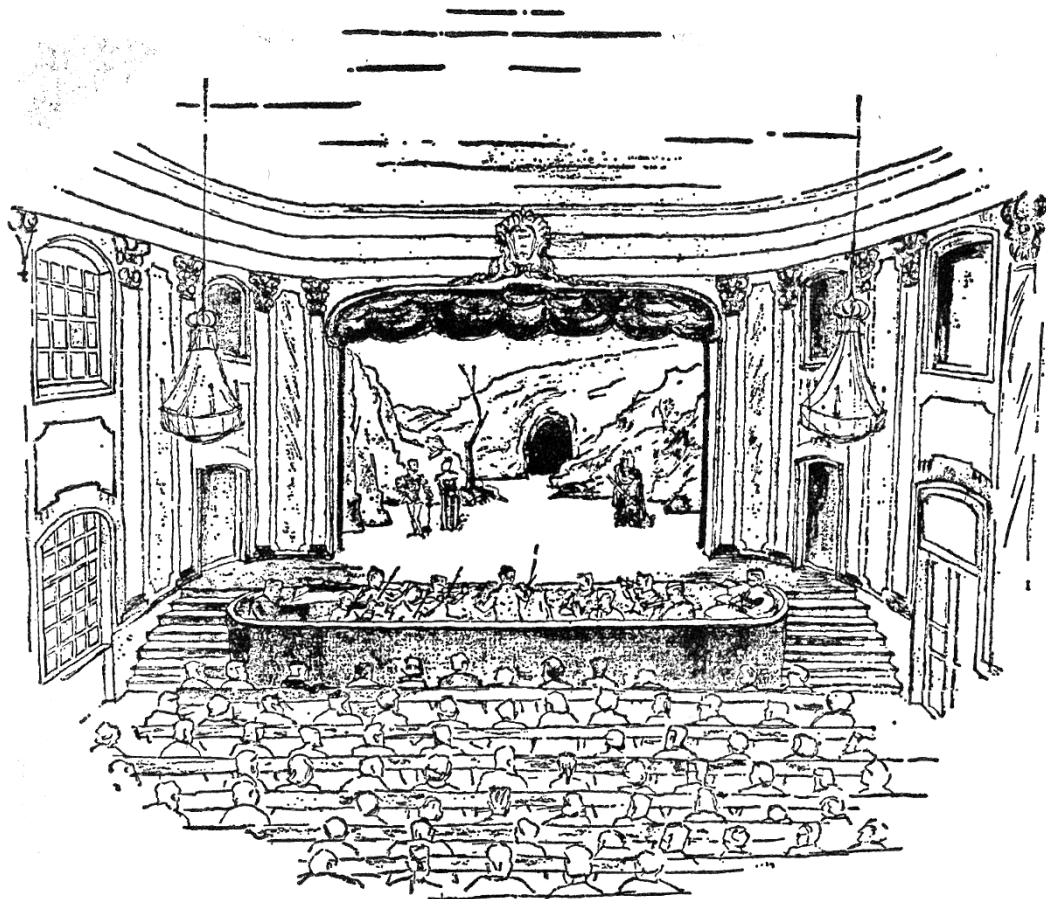
Den bortglömda teatern

Den 12 januari 1956 hölls en "rundabordskonferens" hos källarmästare Axel Danielsson på Ulriksdals värdshus. Deltagarna var bl.a. representanter för Skönhetsrådet och Teaterförbundet, Sandrews direktör Eric Wennerholm, journalister från Aftonbladet och Svenska Dagbladet, samt slottsfogden Gösta Hansson och slottsarkitekten Ragnar Jonsson. Man visades runt i den stängda byggnaden och avåt sedan en middag på värdshuset. Bakgrunden var att Ragnar Jonsson genomfört en yttre renovering och en del reparationer p.g.a. läckage på vinden, och då även börjat mäta upp och dokumentera resterna efter teaterverksamheten. Mötet fick en liten notis i Aftonbladet, men den 23 januari presenterades Confidencen i en stor artikel av Urban Stenström i Svenska Dagbladet, med rubriken "Bortglömd idyll gömde 1700-talsteater". Med hjälp av Ragnar Jonssons presentation ger Stenström en målande redovisning av teaterns historia, och vad som borde göras för att återställa den.

Confidencen var dock inte helt bortglömd. Redan på 1920-talet hade teaterhistorikern Agne Beijer (1888-1975) i samband med restaureringen av Drottningholmsteatern uppmärksammat att det fanns en ännu äldre rokokoteater på Ulriksdal. Byggnaden presenterades i en artikel i DN den 23 april 1932, där Beijer visar runt och berättar bakgrundshistorien.

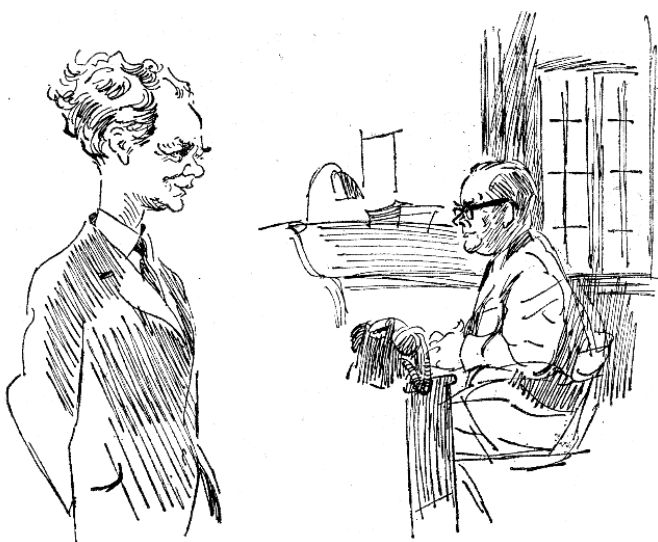
När Ulriksdal 1935 upptogs i den nya byggnadsminnesmärkningen uppmärksammades teaterbyggnaden särskilt i beslutet. Då hade Nationalmuseum ett stort förråd i huset, i logerna och sällskapsrummen fanns personalbostäder och slottskontor. Teatersalongen hade Karl XV 1871, året innan han gick bort, börjat inrätta till jaksal, med höga paneler och en stor öppen spis på långsidan. Confidencen visades också upp igen i en ny artikel i DN, den 29 juni 1950, där Agne Beijer, då professor, hävdade att teatern "kan räddas genom en lätt restaurering".

Under åren 1956-1964 presenterades "den bortglömda teatern" i den ena artikeln efter den andra i Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Expressen och Morgontidningen, m. fl. Alla dessa artiklar samlades i en klippbok på slottskontoret. Den 23 juni 1958 visades i den enda svenska TV-kanalen ett 25 minuter långt reportage: "Confidencen, en glömd teater", av Christer Topelius, som skrivit en lång artikel i DN redan 1956.

Ovan: Ragnar Jonssons egen vision av teatersalongen med 250 platser i SvD 1964.

Nedan: Ragnar Jonsson och Gösta Hansson porträtterade av Margareta Sylwan i DN:s reportage 1961.

Ragnar Jonsson arbetade vidare under dessa år med sina förslag, och Gösta Hansson försökte intressera olika myndigheter och organisationer för projektet. Solna stad visade störst intresse, man skulle kunna få en teater som samtidigt fungerade som kongresshall med festvåning, och kostnaden beräknades i maj 1960 till 800.000 kr. Byggnadsstyrelsen tog upp frågan i en skrivelse till Konungen 1965, men ifrågasatte den låga kostnaden, som man då uppskattade till 1,1 miljoner kr, och påpekade att den slutliga funktionen utöver teaterverksamheten fortfarande var föremål för diskussioner, men ansökte tills vidare om extra medel för projektningen.

Det året, 1965, bildades Stiftelsen Ulriksdals slottsteater med ståthållaren Sixten Wohlfart som ordförande, och slottskontoret flyttades till nya lokaler i Härlemans stallbyggnad, varefter hyresgästerna började flyttas ut och Nationalmuseums förråd tömdes. Byggnaden var snart tom och redo att restaureras. Men fortfarande kunde varken slottsförvaltningen, som lydde under Ståthållarämbetet, eller Byggnadsstyrelsen, som Ragnar Jonsson arbetade för, avsätta pengar till annat än nödvändiga reparationer. Luften tycks då också ha gått ur Solna stads ambitioner.

Den igensatta scenöppningen började rivas 1977 under Kjerstin Dellerts överinseende

Prinsessan Christina, fru Magnusson, flyttade 1974 med sin familj in på Villa Beylon intill Confidencen, och blev engagerad i byggnadens öde. Hon visade interiören 1976 för Kjerstin Dellert, och initierade därmed den process som slutligen skulle leda till teaterverksamhetens återuppväckande. Teaterverksamhet började vid Confidencen redan 1977, med ett Divertissement tre lördagar i september, i samarbete med Operan. När Vänföreningen Confidencen Rediviva bildades 1981, med Kjerstin Dellert som drivande kraft, kunde tillräckliga medel uppbringas från Wallenbergsstiftelsen, Ståthållarämbetet och från enskilda sponsorer för att påbörja det långvariga restaureringsarbetet. Samma sommarsäsong startade också verksamheten på scenen för fullt.

Återställandet genomfördes mellan säsongerna, steg för steg, rum för rum, i nära samarbete mellan Ragnar Jonsson, konservator Lars Göthberg, dekorationsmålaren Lennart Tjernberg och antikvarie Karin Andersson från Riksantikvarieämbetet. Inför varje restaureringsåtgärd utfördes noggranna arkeologiska och antikvariska undersökningar. Varje år från 1981 till 1992 redovisade Ragnar Jonsson arbetsläget i Confidencens årskrift.

Scenöppningen togs upp och ett nytt provisoriskt scengolv byggdes med rätt lutning, den stora spisen revs, teatersalongens väggfält och dekor retuscherades och kompletterades. Loger ordnades i de tidigare bostadsrummen bakom scenen. Vestibulen och förmaken iordningställdes steg för steg fram till 1986 med återställda väggfält, rekonstruerade dörrar och tidsenliga kakelugnar.

Därefter riktades uppmärksamheten mot Confidencematsalen. Man visste ju att rummet haft ett höj- och sänkbart matsalsbord av samma typ som på Klina slott, och öppningen för detta bord kom i dagen när man rev upp golvet. Samtidigt började man återställa indelningen i väggpanelerna i rummet, där det funnits två stora och 16 små speglar. Man reparerade stucktaket och satte in en gipskopia av en rokokospis. Efter Karin Anderssons noggranna undersökningar återställdes rummet så långt som bevisen räckte, men Ragnar Jonsson tvekade inför att rekonstruera mer än det man hade exakt kunskap om. Det var i detta läge som jag själv efterträdde Ragnar Jonsson som slottsarkitekt 1992, och tog över ansvaret för den fortsatta restaureringen.

Karin Andersson och Ragnar Jonsson i Confidencematsalen 1994. Ytterdörren ersattes med en glasad dörr med samma utformning som fönstren, eftersom rummet haft fem fönster från början.

Fullbordandet av Confidencematsalen, och inte minst av maskineriet till bordet, var naturligtvis en stor utmaning. Som tur var pågick samtidigt en renovering av maskineriet och bordet på Kina slott, som vi kunde dokumentera och överföra till Confidencen, det var t.o.m. samma snickare som gjorde jobbet. Den ursprungliga maskingropen i källaren grävdes fram och dokumenterades snabbt innan dess timmerväggar och syllar reducerades till mull när de torkade ut. Timmerkistan och maskineriet byggdes upp och matsalsbordet kopierades från Kina slott.

I matsalen hade vi hjälp av vissa fynd som gjorts i byggnaden och inom slottsområdet: delar till öppna spisen och till en spegelram, parkettrutor till golvet, och ett par lampetter som vi tror hörde till rummet. Resten av interiören kopierades efter samtida inredningar och den rosa färgen fanns bevarad på plats. Dörröverstyckena i Boucherstil fullbordades senare med kopierade motiv från Stola herrgård, men i en rosa grundton. En utförligare presentation av arbetet finns i Confidencens årsskrift 1996.

Efter några års kraftsamling kom tankarna upp 2003 på att rekonstruera scenen med sina maskinerier och kulisser. Det var möjligt bara genom ett väl genomtänkt förslag från Christer Nilsson, med fungerande principer för drivaxlarna. Hans erfarenheter som scenmästare på Drottningholm gjorde detta projekt realistiskt. Eftersom Drottningholmsteatern är mycket större, hämtades grunderna till konstruktionen från den välbevarade teatern på Gripsholm. Rekonstruktionen av maskineriet till matsalsbordet var också en nyttig förövning, som visade att den här typen av projekt var genomförbara. Det fanns en ritning från 1783 som visade precis hur kulissgatorna gick, i tolv parvis lagda spår i scengolvet. När vi rev det provisoriska scengolvet och en del av 1800-talsgolvet under, hittade vi gropen där det stora drivhjulet stått - och allt föll på plats.

Vi byggde upp ett nytt scengolv av breda tvåtumsplank med spår för kulissvagnarna. Vi monterade en axel under scengolvet, som drev växlingen av sidokulisserna, och en annan axel uppe på vinden, som drev växlingen av takkulisserna. När samtidigt fonden byts genom att man släpper ner en ny framför den första, genomförs den magiska scenomvandlingen på några sekunder! Hela detta kulissarrangemang kan för övrigt monteras ned om man vill ha en öppnare modernare scen för t.ex. konserter. Projektet genomfördes på två år, mellan scensäsongerna, och redovisas närmare i artikeln i Confidencens årsskrift 2004.

Scenen är uppbyggd och de nymålade kulisserna provas på plats. Under scengolvet skimtar maskineriet.

Det har varit en ära och mycket givande att få delta i dessa projekt, inte minst att möta hantverkarna och teaterfolket, och ta del av deras kunskaper och engagemang. Det förtjänar även att påpekas att de arbeten som genomförts till större delen bekostats av Confidencen, och kommit till stånd tack vare alla generösa donatorers gåvor under åren.

Men önskemålen inför framtiden tar inte slut där. Under hela min tid som slottsarkitekt har vi diskuterat möjligheten att återskapa den köksbyggnad som en gång stod mellan Confidencen och grannhuset Ottilielund. Med en förbindelsegång mellan byggnaderna i souterrängplanet skulle man få tillgång till bättre utrymmen för loger och kontor, och frigöra den bakersta delen av scenhuset, som en gång sträckte sig ända till gavelväggen. Det tål fortfarande att fundera vidare på.

*Peter von Knorring
Slottsarkitekt vid Ulriksdal 1992-2008*